

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2024, № 2 (4)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР

Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES

Scientific journal

ТОШКЕНТ-2024

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
HISTORICAL RESEARCHES

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Ильяс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАХРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Академик

Ўзбекистон Миллий университети

Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Холиқулов Ахмад Баймахаматович
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Убайдуллаева Барно Машрабжонова
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Очилдиев Файзулла Бобокулович
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Сиддиков Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Нарбеков Абдикамил Вафаевич
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Тухтабеков Козимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

Замонов Акбар Тургинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), профессор
Тошкент халқаро Кимё университети

Кандахаров Анваржон Хасанович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Холиқулова Шахноза Боймухамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Навоий Давлат педагогика институти

Нормуродов Дильмурод Рахматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Алиназарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

Усаров Умид Абдумавлянович
Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Давлат Жаҳон тиллари университети

Эгамбердиева Гузаль Акрамжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Галиба,
Исторический факультет Национального
Университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/> ; E-mail:
I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib
Faculty of history of the National university of
Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/> ; E-mail:
I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT

1. Адилов Аброр Анварович СОВЕТ ХОКИМИЯТИНИНГ ИЛК ДАВРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА АМАЛГА ОШИРГАН ДИНИЙ СИЁСАТИДАГИ ВАКФ МАСАЛАСИ	4
2. Abduraxmonova Kamolaxon Ravshanjon qizi TIBBIYOT ANTROPOLOGIYASI O'RGANILISH TARIXSHUNOSLIGI	20
3. Бахранов Шерзад Таштурсунович., Сирлиев Эркин Назарович ИЗ ИСТОРИИ ТАМОЖЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РУССКО-СРЕДНЕАЗИАТСКОЙ ТОРГОВЛЕ	34
4. Замонов Акбар Тургинович ШАЙБОНИЙ АБДУЛЛАХОН ШАХСИЯТИ ВА УНИ ЎРГАНИШНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ	45
5. Qodirova Ra'no Mamirjonovna O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA 1930-YILLARNING IKKINCHI YARIMIDA TARIX FANINI O'QITILISHI	60
6. Maxmudova Muazzamxon Sultonmaxmudovna TEMURIYLAR SALTANATIDA SUG'ORISH TIZIMI MASALALARINI ROSSIYA IMPERIYASI VA SOVET DAVRI MANBALARIDA YORITILISHI	70
7. Нормуродов Дилмурод Рахматуллаевич XV – XVI АСРНИНГ БОШЛАРИГА ОИД “ЯНГИ САНГАНАК” ХАЗИНАСИДАГИ САМАРҚАНД ТАНГАЛАРИ ХУСУСИДА	79
8. Рахманова Одинахон Равшанбековна САММАРСКИЙ ПЕРИОД ВО ВРЕМЕНА ПРАВЛЕНИЕ ХАЛИФОВ АЛЬ-МУТАСИМА И АЛЬ- ВАСИКА	93
9. Сиддиков Равшан Бердимуратович ОЛИЙ ТАЪЛИМНИНГ ГЛОБАЛЛАШУВИ ТАРИХИНИ ЎРГАНИШНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ	101
10. Примов Мухиддин Омонович ЎЗБЕКИСТОНДА КАРТОГРАФИЯ МУТАХАССИСЛИКЛАРИ ОЧИЛИШИ ВА КАРТОГРАФ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАСИГА ДОИР	118
11. Hakimova Shoiri Sag'dullayevna O'ZBEKISTON ELEKTROENERGETIKA SANOATIGA XORIJY SARMOYALARNING JALB ETILISHI	135
12. Hakimova Saida Baxtiyorovna O'TOSHKENT BEKLIGI T. BURNASHEV VA M.POSPELOV NIGOHIDA	150
13. Shamsiyeva Maxfuzaxon Xuja qizi HAZRATI IMOM MAJMUASIGA TARIXIY SAYYOHAT	156
14. Юнусова Хуршида Эркиновна ЎЗБЕКИСТОН ИЖТИМОЙ ҲАЁТИГА СОВЕТ МАФКУРАГА МОСЛАШТИРИЛГАН ЯНГИЧА УРФ ОДАТЛАРНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ҲАҚИДА БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР	162

Qodirova R. M.

Tayanch doktorant

Farg'ona davlat universiteti

Ranoimron16@gmail.com

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA 1930-YILLARNING IKKINCHI YARIMIDA TARIX FANINI O'QITILISHI ANNOTATSIYA

Mazkur maqola 1930-yillarning ikkinchi yarmida O'zbekiston SSR maktablarida tarix fanini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada o'rganilayotgan davrda tarix fanida muomalada bo'lgan metodik qo'llanmalar, ta'lim tizimida ro'y bergan o'zgarishlar borasida ma'lumotlar berilgan. Sovet jrganlari maktablarda tarix fanini o'qitish jarayonida o'z g'oyalarini qanday hayotga tadbqiq qilganligi haqida ayrim ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Shestakov, Turkiston ASSR, M.Asimov, Kruber, N.E.Bauman, pomeschchiklar va kupeslar, RSFSR maorif xalq komissarligi.

Кодирова Р. М.

Базовый докторант

Ферганский государственный университет

Ranoimron16@gmail.com

ПРЕПОДАВАНИЕ ИСТОРИИ В ШКОЛАХ УЗБЕКСКОЙ ССР ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ 30-Х ГОДОВ XX ВЕКА АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена анализу специфики преподавания истории в школах Узбекской ССР во второй половине 1930-х гг. Приводятся данные о использованных в тот период учебных пособиях, происшедших в преподавании истории, рассмотрению изменений в подходах. В ходе исследования были предоставлены методы изучения по истории и информация о реформах в системе образования. Раскрыты формы и методы работы советских органов по претворению в жизнь своих идей в процессе преподавании истории.

Ключевые слова: Шестаков, Туркестанская АССР, М. Азимов, Крубер, Н. Е. Бауман, помещики и купцы, Наркомпрос просвещения РСФСР.

Kodirova R. M.
Doctoral student
Fergana State University
Ranoimron16@gmail.com

**TEACHING HISTORY IN THE SECOND HALF OF THE 1930S. IN
SCHOOLS OF THE UZBEKISTAN SSR
ABSTRACT**

This article is devoted to the analysis of the specifics of teaching history in schools of the Uzbek SSR in the second half of the 1930s. Data is provided on the teaching aids used during that period and the changes that occurred in the teaching of history, considering changes in approaches. The study provided teaching aids on history and information about reforms in the education system. The forms and methods of work of Soviet bodies to implement their ideas in the process of teaching history are revealed.

Key words: Shestakov, Turkestan Autonomous Soviet Socialist Republic, M. Azimov, Kruber, N. E. Bauman, landowners and merchants, People's Commissariat of Education of the RSFSR.

KIRISH

O'zbekistonda mustaqillik yillarida sovet hokimiyatining respublikada amalga oshirgan ta'lim sohasidagi siyisati va uning natijalariga bag'ishlangan bir qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lib, ularda maktablarda tarix ta'lim tizimining vujudga kelishi va uning shakllanishi muammosiga doir ayrim uzuq-yuluq uchraydi. Ammo mazkur masala alohida tadqiqot mavzusi sifatida o'rganilmagan. Vaholonki, XX asrning 20-40-yillarida Turkiston ASSR va O'zbekiston SSRda sovet hukumati tomonidan amalga oshirilgan "madaniy inqilob", savodsizlikni tugatish va tarix fanini o'qitishni yo'lga go'yish kabi siyosiy jarayonlar ta'lim, ijtimoiy-madaniy hayotga ta'siri hamda yosh avlodni tarbiyalashdagi ahamiyati kabi jihatlarni tadqiq etish g'oyat dolzarb vazifalardan sanaladi. Zero aynan shu davrda totalitar g'oya va keskin sinfiy kurash g'oyasiga asoslangan ta'limning sovet modeliga asos solindi. Ushbu mavzuni o'rganish

O'zbekiston tarixi fanidagi o'ziga hos bo'shliqni to'ldirishga xizmat qiladi. Yangi O'zbekistonda zamonaviy ta'lim tizimini yaratish borasidagi sa'y-harakatlarda milliy maorif tizimi tarixini o'ganish va tadqiq etish muhim ahamiyatga molik masala hisoblanadi.

Mazkur mavzuga bag'ishlangan ishlarni asosan sovet davrida yaratilgan asarlar tashkil etadi. Ular qatoriga “Бошланғич мактаб программалари” [1]; “Ўзбекистон ССРда халқ маорифи (1924-1949-йиллар)” [3], “15 yil ichida O'zbekiston xalq maorifi.A.Umarov umumiy tahriri ostida” [5], I.K.Kadirovning “Очерки развития общеобразовательной школы Советского Узбекистана” [4]; shuningdek, “Ўзбекистон ССР тарихи. Учинчи том. Улуғ Октябр социалистик революциясининг ғалабаси ва Ўзбекистонда социализм куриш (1917-1937 йиллар)”[6] kabi asarlarni ko'rsatib o'tish mumkin. Mazkur maqolani tayyorlashda biz ushbu nashrlardan foydalandik.

Maqolada keltirilgan faktik ma'lumotlarni asosan arxiv ma'lumotlari tashkil etadi. O'zbekiston Milliy arxividagi R-2748 fondining 1-ro'yxat 1074,10170-yig'majildilardagi hujjatlardan [7;10] hamda mazkur fondda saqlanayotgan Inoyatovning “О стабильной программе и учебники по истории” nomli maqolasidan foydalanildi.

Ish jarayonida hartomonlamalik, tarixiylik, obyektivlik va xolislik tamoyillaridan, shuningdek, solishtirma va kompleks tahlil, davrlashtirish kabi usullardan foydalanildi.

TADQIQOTNING ASOSIY NATIJALARI

1917-yildagi Oktabr to'ntarishidan so'ng hokimiyat tepasiga kelgan bolsheviklar maorif sohasida eski tizimni tugatish va ta'limining sovet modelini yaratishga jiddiy kirishdilar. Ushbu modelning asosiy belgilarini 1936-yilda taniqli metodist M.Asimov quyidagicha bayon etgan edi: “Tarix bizning maktablarimizda yosh avlodni kommunistik tarbiyalashda yetakchi mavzulardan biridir. Ikki tizim – kapitalizm va sotsializm o'rtasidagi ziddiyat kuchayganligi sababli, maktablarimizdagi tarix alohida ahamiyatga ega” [9:b-14].

Ayni paytda sovet hukumatining ta'lim borasidagi eng asosiy maqsadi sovet tipidagi boshlang'ich va o'rta maktablarni tashkil etish va ularni darslik kitoblar bilan ta'minlash edi. Dastlab Turkiston ASSRda tashkil etilgan sovet maktablarida jadid hamda rus-tuzem maktablarida qo'llanilgan darsliklardan foydalanildi. Ko'p hollarda ushbu kitoblar tatar tilida chop etilgan edi. Rus tilidadan tarjima qilingan darsliklarni chop etishdagi asosiy muammo o'lkada poligrafiya sohasining yaxshi rivojlanmaganligi bilan bog'liq edi. Kitoblar qog'oz tanqisligi tufayli 1917-yilga qadar amalda bo'lgan savdo etiketlari va reklama qog'ozlariga litografiya bosmaxonalarida chop etilardi. Natijada ba'zan kitob varag'ining orqa tomonida oldin bosilgan ba'zi ma'lumotlar ham saqlanib qolardi. Lekin mavjud qiyinchiliklarga qaramasdan, rus tilida chop etilgan darsliklar o'zbek tiliga tarjima qilina boshlandi. Masalan, o'sha davrda Kruberning "Boshlang'ich geografiya", Valishevaning "Arifmetika" darsliklari tarjima qilingan. Bundan tashqari, T.N.Qori-Niyoziyning "Tabiat bo'lagi" nomli nomli maktab o'qituvchilari uchun mo'ljallangan qo'llanmasi chop etilgan. Ayni vaqtda Toshkent va Samarqandda o'zbek tilida, Samarqandda tojik tilida, Toshkentda esa qozoq tilida alifbo kitoblari nashr etiladi. Darsliklarni chop etish asosan Maorif xalq komissarligi vakolatida edi. Ko'rilgan chora-tadbirlarga qaramasdan, maktablar uchun darsliklar yetarli bo'lmagan [2: b-65].

1930-yil 14-avgustda SSSR Markaziy Ijroiya Komiteti va Xalq Komissarlari Soveti boshlang'ich umumiy majburiy ta'limni joriy qilish haqida qaror chiqardilar. 1930-1931-o'quv yilidan boshlab 8-9-10 yoshli bolalarga umumiy majburiy ta'lim berish, 1931-1932- o'quv yilidan esa 11 yoshgacha bo'lgan bolalarga boshlang'ich majburiy ta'lim berish joriy qilindi. Boshlang'ich maktab kursini o'tmagan 11-15 yoshli o'smirlar uchun 1-2 yillik qisqa muddatli maktablar tashkil qilindi. Shu yillardan boshlab sanoat shaharlarida, fabrika-zavod rayonlarida va ishchi posyolkalarida 1930-yilda boshlang'ich maktabni tamomlagan o'smirlarni 7 yillik maktablarda majburiy o'qitish belgilandi [3: b-35]. 1933-1934-o'quv yilida respublikada 298 ta yetti yillik va atigi 35 ta o'rta maktab

bor edi. 1938-39 o'quv yilida esa yetti yillik maktablar soni 1 376 taga, o'rta maktablar 292 taga yetdi [3: b-37].

1934-yilda 16-mayda Butunittifoq kommunistik partiyasi Markaziy qo'mitasi va SSSR Xalq Komissarlari Soveti maktablarda fuqarolik tarixini o'qitish to'g'risida qaror chiqardi. Unda tarix fanini o'qitish qoniqarsiz ahvolda ekanligi ta'kidlandi. Ushbu qarorda tarix o'qituvchilari zimmasiga fanni o'qitishda mavjud bo'lgan kamchiliklarni bartaraf etish vazifasi yuklatildi [6: b-43].

Stalin boshchiligidagi rahbariyat nafaqat o'quv dasturlarini, balki ta'lim tizimini ham bir qolipga solishga urindi. Rahbariyatining asosiy g'oyasi partiya siyosatini og'ishmay bajaradigan kadrlar tayyorlashga qaratilgan edi. Fikrlamizga dalil sifatida 1930-yillarning 2-yarmida tarix va ijtimoiy fanlarni o'qitish dasturlari va uslublari haqidagi ayrim ma'lumotlarni keltirib o'tamiz.

SSSR Xalq Komissarlari Soveti va VKP (b) Markaziy Komitetining 1934-yil 16-maydagi qarorida shunday yozilgan edi: "O'quvchilarning tarix kursini yaxshi o'zlashtirish uchun hal qiluvchi shart – muhim tarixiy voqealarni, tarixda ish ko'rsatgan shaxslarni, xronologik sanalarni o'quvchilarning yodlarida albatta mustahkamlab, tarixiy voqealarning tarixiy-xronologik izchil ifodalanaishiga rioya qilishdan iboratdir. Tarixning faqat shunday kursigina o'quvchi uchun zarur bo'lgan tarixiy materiallarnig qulayligini, yaqollligini va konkretligini taxmin qilishi mumkin. Faqat shu negizdagina tarixiy voqealarni o'quvchini tarixni marksistcha tushunishga olib boradigan ravishda to'g'ri tekshirish va to'g'ri umumllashtirish mumkindir" [2: b-65].

Davr talabidan kelib chiqib, maktablarda tarixiy materialni o'quvchiga tushunarli yo'sinda yetkazilishi talab qilingan. O'quvchilar yerga bog'langan va barshchina qiynog'ini chekkan, o'z xo'jayiniga obrok to'lagan va ozgina gunoh qilib qo'ysa, xo'jayinidan o'lguncha kaltak yegan dehqonni hamda shu krepostnoy dehqonning mehnati orqasidan kun ko'rgan katta yer egalarining turmush tarzi haqida kerakli tasavvur va bilimga ega bo'lishlari shart bo'lgan. O'quvchilar Moskva ishchilarining qanday qilib barrikadalar qurganlari va bu barrikadalarni qo'riqlab, 1905-yil dekabrda podsho qo'shini bilan qahramonona kurashganini

bilishlari kerak edi. Ular tarix darsida 1917-yil 25-oktabrda Sovetlarning II syezdida Leninning sotsialistik revolyutsa g'alaba qozonganligi to'g'risida so'zlagan nutqi haqida ma'lumot va tasavvurga ega bo'lishlari lozim bo'lgan [1: b-43].

O'qituvchilar boshlang'ich maktabda SSSR tarixini o'qitishda professor Shestakov tahriri ostida chiqqan "SSSR tarixining qisqa kursi" kitobidan foydalanishgan. Ushbu kitob VKP(b) Markaziy Komitetining bevosita homiyligi ostida chiqarilgan. Kitobdan asosan boshlang'ich maktab o'quvchilarining III va IV sinflari uchun darslik sifatida foydalanilgan. Davr pedagogikasi talabidan kelib chiqib, o'qituvchilardan faqatgina darslikda berilgan ma'lumotlar bilan cheklanib qolmasdan, qo'shimcha tarzda N.E.Baumanning qanday o'ldirilganligi va 1917-yilda Leninnig Rossiyaga qanday kelganligi kabi darslikda bo'lmagan boshqa talay ma'lumotlarni ham berib borishi kerakligi aytib o'tilgan [1: b-42].

Boshlag'ich maktabda SSSR tarixi kursini o'tish ikki yilga mo'ljallangan edi. III sinflarda tarix darsiga 40 soat belgilangan bo'lib, bu sinfda o'quvchilar kursning boshidan boshlab to Pyotr I gacha bo'lgan davr tarixini o'rganganlar. IV sinflarda esa tarix darsiga bir yil ichida 80 soat ajratilgan bo'lib, bu sinfda o'quvchilar Pyotr I dan boshlab kursning oxirigacha yetkazishlari kerak bo'lgan.

III sinf tarix fani o'quv dasturi 40 soatga mo'ljallangan bo'lib, quyidagi shaklda taqsimlangan:

1. Qadimgi davrda bizning Vatanimiz – (6 soat);
2. Kiyev davlati - (8 soat);
3. Sharqiy Yevropa mongol istilochilarining hukmronligi ostida – (5 soat);
4. Rus davlatining vujudga kelishi – (2 soat);
5. Rus davlatining kengayishi – (3 soat);
6. XVII asrda dehqon urushlari va ezilgan xalqlarning qo'zg'olonlari – (9 soat);

IV sinfda esa o'quvchilar jami 80 soat tarix kursini o'rganishgan. Mavzular quyidagicha taqsimlangan:

1. XVIII asr Rossiyasi – pomeshchiklar va kupeslar imperiyasi –(7 soat);
2. Podsho Rossiyasi – Yevropa jandarmasi –(13 soat);

3. Podsho Rossiyasi kapitalizmning o‘sishi – (12 soat);
4. Rossiyada birinchi burjua inqilobi – (12 soat);
5. Rossiyada ikkinchi burjua inqilobi mavzusi uchun – (3 soat);
6. Rossiyada Ulug‘ Oktabr sotsialistik inqilobi – (6 soati);
7. Xorijiy investitsiya.Grajdanelar urushi – (11 soati);
8. Mamlakatning ho‘jaligini tiklash sohasida tinch ishlashga ko‘chish – (3 soat);
9. SSSR – g‘alaba qilgan sotsializm mamlakatidir (8 soat).

Mazkur mavzular yakunlangach, yil oxirida 5 soat vaqt takrorlash uchun ajratilgan.

Qishloq maktablarining o‘quv rejalari bo‘yicha tarix uchun berilgan soatlar shahar maktablarinikiga qaraganda III sinflarda 8 soat, IV sinflarda esa 1 soat ortiq berilgan. O‘qituvchi bu soatlarni mavzu bo‘yicha takrorlash darslarida ishlatishi nazarda tutilgan [1: b-43].

Tarix fanidan tashqari ijtimoiy fan ham o‘qitilib, bu fan uchun asosiy darslik B.Leviton va M.Ovsyannikovlar tomonidan tuzilgan “Ijtimaiyat” kitobi bo‘lgan. Ushbu darslik asosida 95 soat dars o‘tilgan. Dasturda ko‘rsatilgan 95 soat dars asosan 5 ta mavzuga bo‘lingan. Asosiy e‘tibor kommunistik partiya faoliyatiga, 1917-yilgi inqilobga, sotsializmga, qishloq xo‘jaligini sotsialistik asosda qayta qurish hamda VKP(b) tarixi o‘rganishga qaratilgan edi[7: b-4].

Fan dasturini tuzishda “yetarli yoritilmagan” masalalar sifatida 1905-1907-yillardagi inqilob jarayonida paydo bo‘lgan Sovetlarga kim rahnamolik qilganligi, kimning fikri bilan sovetlarni tuzish g‘oyasi paydo bo‘lganligi, bundan tashqari, Vaqtli hukumat mavjud bo‘lgan paytda sovetlar tarkibi kimlardan iborat ekanligi haqida aniq misollar yo‘qligini sanab o‘tishgan [8: b-9].

Hukumat qarorlarida tarix fanidan dars beruvchi o‘qituvchi kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish masalalariga e‘tibor qaratildi. 1934-yil 7-iyunda RSFSR maorif xalq komissarligi tomonidan “To‘liq bo‘lmagan o‘rta va o‘rta maxsus o‘quv yurtlari tarix o‘qituvchilarini qayta tayyorlash to‘g‘risida” gi qaror qabul qilindi. Moskva davlat universitetida tarix o‘qituvchilari uchun bir yillik

malaka oshirish kurslari tashkil etildi. 1936-yilda RSFSRning ta'lim xalq kommissarligi huzurida o'rta maktab tarix o'qituvchilari uchun malaka oshirish kurslari tashkil etildi.

Tarix ta'limi sohasida ko'rilgan chora-tadbirlar natijasida davlat va maorif organlari ma'lum darajada yoshlarni kommunistik ideologiya ruhida tarbiyalashga, ularda "doimiy safarbarlikka tayyorlik hissi, ona-Vatanga cheksiz, faol muhabbat hissi"ni shakllantirishga muvaffaq bo'lishdi.

XULOSA

XX asrning 30-yillarida O'zbekiston SSR maktab ta'lim tizimida tarix fanining o'rni o'rganilishi borasida quyidagi xulosalarga kelindi.

Sovet hokimiyatining dastlabki yillaridan boshlab yangi hukumat ta'lim sohasida islohotlarini amalga oshira boshladi. Ushbu islohotlardan ko'zlangan asosiy siyosiy maqsad ta'lim tizimi orqali butun yoshlar orasida sotsialistik g'oyalarni targ'ib etish va ularni sotsializm qurish ishiga faol jalb etish edi.

O'quv-tarbiya ishlari qanchalik siyosatlashtirilmasin, sovet maktablarining moddiy ahvoli nihoyatda og'ir edi. Darsliklar, o'quv qurollari, xususan, qalam, siyoh, daftar taqchil edi. Bundan tashqari, ta'lim tizimini tezlik bilan isloh qilish yo'lida mahalliy o'qituvchi kadrlarning yetishmasligi asosiy g'ov edi. Shuning uchun islohot jahayoni og'ir kechdi.

Maorif organlari va ilmiy muassasalar yangi o'quv darsliklari yaratishga asosiy e'tibor qaratdilar. Maktablar faoliyatini yaxshilashga qaratilgan qator boshqa chora-tadbirlar amalga oshirildi. Ammo bulardan qat'i nazar, mutlaqo yangi bo'lgan bu tizimini O'zbekiston sharoitida joriy etish osonlikcha kechmadi. Boz ustiga o'quvchilar intizomining pastligi o'quv jarayonini bir maromda olib borish imkoniyatini bermasdi. Sovet hukumati ta'lim sohasidagi barcha erkinliklarni bekor qilib, maktab va oliy ta'lim sohasini ham totalitar tizimga bog'ladi. Bu esa ta'lim tizimi o'zining endi shakllanish pallasida deformatsiyaga uchrashiga olib keldi.

Xalq ta'limi o'quv dasturlari butunlay markazga bog'lanib, milliy an'analarga e'tibor berilmadi. Milliy dastur tuzish va uni amalga oshirishga harakat qilgan milliy taraqqiyparvarlar qatag'on siyosatiga uchradi.

Maktablardagi tarix fanining asosiy g'oyasi aynan kommunistik mafkurani qo'llab-quvvatlashga, partiya siyosatini og'ishmay amalga oshiradigan kadrlar tayyorlashga qaratilgan edi.

Yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqib, bu davrda maorif sohasidagi islohotlar hamda tarix ta'lim tizimini yo'lga qo'yish borasida amalga oshirilgan ishlar jiddiy nuqsonlardan xoli bo'lmaganligini qayd etish kerak bo'ladi.

IQTIBOSLAR / ЧОСКИ / REFERENCES

1. Бошланғич мактаб программалари. ЎзССР МХК мактаблар бошқармаси таҳрири остида – Тошкент: Учпедгиз, 1939. – 56 б
2. Kadirova R.M. Teaching History and Social Sciences in the Schools of The Uzbekistan SSR (1932-1933 Years) // Eurasian Journal of History, Geography and Economics. Volume 19. April 2023. P. 64-68.
3. Ўзбекистон ССРда халқ маорифи (1924-1949). А.Муродхўжаев таҳрири остида. – Тошкент, 1949. – 125 б.
4. Кадыров И.К. Очерки развития общеобразовательной школы Советского Узбекистана. – Ташкент, 1974. – 186 с.
5. “15 yil ichida O‘zbekiston xalq maorifi (1924-1939)” A.Umarov umumiy tahriri ostida.-T.,1939.-188 b
6. Ўзбекистон ССР тарихи. Учинчи том. Улуғ Октябр социалистик революциясининг ғалабаси ва Ўзбекистонда социализм куриш (1917-1937 йиллар). Бош муҳаррир И.Мўминов. – Тошкент, 1971. – 652 б.
7. О‘зМА. R-2748-fond. 1-ro‘uxat. 1074-y.j. В.-9. Иноятон “О стабильной программу и учебнике по истории”
8. Kadyrova R.M. Study of history in schools of the Uzbekistan SSR in 1936-1937 (based on m. Asimov's report materials)// Asian Journal of Multidimensional Research.Vol. 11, Issue 8, August 2022. – P. 50-53.

9.O'zMA R.2748-fond; 1-ro'yxat; 1070-ish. Hisobot. Asimov M. 1936-1937 yillarda O'zSSR maktablarida tarix bo'yicha o'quv mashg'ulotlari natijalari to'g'risida.